

فصلنامه نظریه‌های کاربردی اقتصاد/ سال نهم/ شماره ۱/ بهار ۱۴۰۱/ صفحات ۱-۲۶

منافع اقتصادی ایران از گسترش روابط تجاری با اتحادیه

اقتصادی اوراسیا: رویکرد GDyn

یاسر بلاغی اینالو*

دانشجوی دکتری اقتصاد دانشگاه شهید باهنر کرمان، y.balaghi@aem.uk.ac.ir

مهدی نجاتی

دانشیار اقتصاد دانشگاه شهید باهنر کرمان، mnejati@uk.ac.ir

مجتبی بهمنی

استاد یار اقتصاد دانشگاه شهید باهنر کرمان، mbahmani@uk.ac.ir

سید عبدالمجید جلایی اسفندآبادی

استاد اقتصاد دانشگاه شهید باهنر کرمان، jalae@uk.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۴/۲۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۵/۲۶

چکیده

موافقت‌نامه تجاری ایران و اتحادیه اقتصادی اوراسیا می‌تواند تبعات اقتصادی زیادی برای ایران داشته باشد، بر این اساس، پژوهش حاضر در پی شناسایی منافع اقتصادی ایران از گسترش روابط تجاری با اتحادیه اقتصادی اوراسیا می‌باشد، در همین راستا، در این پژوهش آثار کاهش تعرفه‌های وارداتی ایران و اتحادیه اقتصادی اوراسیا بر رفاه، تراز تجاری و تغییر در پرداختی بابت نیروی کار ماهر و غیر ماهر بر اساس الگوی پروژه تحلیل تجارت جهانی پویا (GDyn) و نسخه ۱۰ پایگاه داده‌های آن، طی دو سناریو (کاهش ۵۰ درصدی و کاهش ۱۰۰ درصدی نرخ تعرفه‌ها) در یک افق بلند مدت تحلیل شده است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که بخش «غلات و محصولات زراعی» به دلیل حجم تجارت بالا و نیز تعرفه‌ی بالاتر، بخش «صنایع غذایی فرآوری شده» به دلیل حجم تجارت بالا، بخش «منسوجات و پوشاک» به دلیل تعرفه بالاتر و بخش «خدمات» نیز به دلیل حجم تجارت بالاتر از بخش‌های مهم و اثرگذار در توافق‌نامه تجاری ایران و اوراسیا است و پیشنهاد می‌شود تغییرات نرخ تعرفه‌ی بخش‌های ذکر شده با دقت بالایی انجام شود.

واژه‌های کلیدی: ایران، اتحادیه اقتصادی اوراسیا، موافقت‌نامه تجارت ترجیحی، پروژه

تحلیل تجارت جهانی پویا.

طبقه‌بندی JEL: F15، F14، C68.

* نویسنده مسئول مکاتبات

۱- مقدمه

در حال حاضر، یکی از اهداف اساسی سازمان تجارت جهانی، تجارت آزاد است که در قالب مجموعه‌ای از نظریه‌های تجارت جهانی و اقتصاد جهانی مطرح می‌باشد، با وجود حمایت از تولیدات داخلی در کشورهای مختلف، همچنان، یکی از اهداف اصلی سازمان تجارت جهانی، توسعه تجارت در سطح بین‌الملل است (ما و لو^۱، ۲۰۱۱) در این بین، همگرایی منطقه‌ای^۲ به طور فزاینده‌ای به عنوان یک مسیر کلیدی به منظور ارتقای رشد اقتصادی و کاهش فقر شناخته می‌شود و موافقت‌نامه‌های تجارت ترجیحی^۳ یکی از ابزارهای اصلی همگرایی منطقه‌ای به شمار می‌روند، علاوه بر دسترسی به بازار و از بین بردن تدریجی موانع در مرزها، موافقت‌نامه‌های تجارت ترجیحی به منظور رسیدگی به مجموعه‌ای از مسائل پشت مرزها، ارتقا همکاری در زمینه‌های سرمایه‌گذاری، تسهیل تجارت، سیاست‌های رقابتی، تدارکات دولت و همچنین مسائل اجتماعی گسترده‌تر نظیر تنظیم محیط و حمایت از کار و حقوق بشر نیز مورد استفاده قرار می‌گیرد (چافر و ماور^۴، ۲۰۱۱). امروزه موافقت‌نامه‌های تجارت ترجیحی به سنگ بنای سیستم تجارت بین‌الملل تبدیل شده‌اند، با افزایش تعداد و دامنه وسیع آنها، شکل معماری سیستم تجارت جهانی و فضای تجارت بین‌الملل کشورهای در حال توسعه به سرعت در حال تغییر است و همگرایی کشورهای مختلف در چارچوب این توافق‌نامه‌ها علاوه بر گسترش تجارت منطقه‌ای می‌تواند به یکی از اصلی‌ترین چالش‌های سیستم تجارت جهانی در سال‌های آینده تبدیل شود (چافر و ماور، ۲۰۱۱)، توافق‌نامه‌های ترجیحی طی سال‌های اخیر به طور چشم‌گیری گسترش یافته است، تقریباً همه کشورها، عضو یک بلوک تجاری هستند و بسیاری از آنها به بیش از یک بلوک تجاری تعلق دارند و بیش از دو پنجم تجارت جهانی در چنین موافقت‌نامه‌هایی انجام می‌شود، کشورهای فقیر با عضویت در بلوک تجاری کشورهای فقیر و یا ثروتمند می‌توانند رفاه خود را افزایش دهند (چافر و ماور، ۲۰۱۱).

¹ Ma and Lu

² Regional Integration

³ Preferential Trade Agreements (PTAs)

⁴ Chauffour & Maur

اتحادیه اقتصادی اوراسیا (شامل پنج کشور روسیه، ارمنستان، بلاروس، قرقیزستان و قزاقستان)، نهادی اقتصادی در منطقه اوراسیای مرکزی (شمال ایران) است که منظور از ایجاد و توسعه آن، هماهنگی و اتحاد دوباره کشورهای استقلال یافته از اتحاد جماهیر شوروی به لحاظ اقتصادی و سیاسی با یکدیگر است. هدف این اتحادیه ایجاد فضای واحد اقتصادی، توسعه بازار مشترک و دستیابی به حرکت آزاد کالا، سرمایه، خدمات و مردم در بازار واحد کشورهای عضو، کاهش قیمت کالاها با کاهش هزینه‌های حمل و نقل مواد خام، ترویج رقابت سالم در بازار مشترک، سیاست‌های مشترک در کشاورزی، انرژی، فناوری و حمل و نقل عنوان شده است. گسترش روابط سیاسی ایران و روسیه (قدرت نخست سیاسی- اقتصادی در اتحادیه اقتصادی اوراسیا) در سال‌های اخیر باعث تمایل بیشتر دو کشور به برقراری و گسترش فعالیت‌های تجاری و اقتصادی شده است (رسولی نژاد و صبری^۱، ۱۴۰۰). در این چارچوب موافقت‌نامه میان ایران و هر پنج کشور عضو اتحادیه اقتصادی اوراسیا منعقد شده است که می‌تواند تبعات اقتصادی زیادی برای ایران داشته باشد، بر این اساس، پژوهش حاضر در پی شناسایی منافع اقتصادی ایران از گسترش روابط تجاری با اتحادیه اقتصادی اوراسیا می‌باشد و به طور کلی موافقت‌نامه تجاری ایران و اتحادیه اقتصادی اوراسیا چه تأثیری بر رفاه، تغییرات تراز تجاری و تغییرات در پرداختی بابت نیروی کار در بخش‌های مختلف اقتصادی دارد؟ به همین منظور، در این پژوهش اثرات حذف تعرفه‌ی تجاری بخش‌های مختلف اقتصادی ایران و اتحادیه اقتصادی اوراسیا بر رفاه و تراز تجاری، بر اساس الگوی پروژه تحلیل تجارت جهانی پویا (GDyn) و نسخه ۱۰ پایگاه داده‌های آن (نسخه ۱۰ پایگاه داده GDyn در سال ۲۰۲۰ منتشر شده است)، طی دو سناریو (کاهش ۵۰ درصدی و کاهش ۱۰۰ درصدی نرخ تعرفه‌ها) با بسته نرم‌افزاری GEMPACK و RunDynam تحلیل شده است. لازم به ذکر است که، تاکنون اثرات این موافقت‌نامه در بخش‌های مختلف اقتصادی با استفاده از الگوی GDyn که مختص تحلیل تجارت بین‌المللی به صورت پویا است مورد بررسی قرار نگرفته است، به همین منظور در این پژوهش، از الگوی GDyn استفاده شده است.

¹ Rasoulinejad & Sabri (2021)

این مقاله به صورت زیر سازماندهی شده است، بعد از ارائه این مقدمه، ادبیات موضوع شامل مبانی نظری و مطالعات تجربی ارائه می‌شود. سپس در بخش سوم به تصریح مدل، پایگاه داده مورد استفاده در پژوهش و حقایق آماری پرداخته می‌شود. بخش چهارم به شبیه‌سازی الگو و ارائه یافته‌های پژوهش اختصاص دارد و در نهایت در بخش پنجم، نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها ارائه می‌گردد.

۲- ادبیات موضوع

ارزیابی اثرات توافق‌نامه‌های تجارت آزاد (FTAs)^۱ از اهمیت بسزایی برخوردار است در مراحل اولیه‌ی شکل‌گیری FTAs، ارزیابی هزینه‌ها، مزیت‌های بالقوه، مشاوره با ذینفعان دولتی و خصوصی و اطلاع‌رسانی‌های دقیق می‌تواند در تدوین استراتژی‌های مفید مؤثر باشد (پلامر، چئونگ و هاماناکا^۲، ۲۰۱۱، ص. ۱). پس از اجرای FTAs، ارزیابی موافقت‌نامه‌ها و اثرات بالفعل آن و مقایسه آن با اهداف پیش‌بینی شده و انجام تعدیلات لازم در خصوص بهبود شرایط نیز، ضروری است (پلامر، چئونگ و هاماناکا، ۲۰۱۱، ص. ۱) به منظور بهره‌مندی از مزایای موافقت‌نامه‌ها، لازم است به طور دقیق مورد ارزیابی قرار گیرند. موافقت‌نامه‌های تجارت ترجیحی (PTA)^۳ و موافقت‌نامه‌های تجارت آزاد (FTAs) می‌توانند اثرات مثبت و منفی به همراه داشته باشند، به همین دلیل در ادبیات اقتصادی از آنها به عنوان «بهینه دوم»^۴ یاد می‌شود. با این حال، هنگامی که گزینه‌ی «بهینه اول»^۵ (به عنوان مثال؛ آزادسازی چند جانبه) قابل دسترس نباشد، می‌توانند جایگزینی برای سیاست‌های تجاری محسوب شوند (پلامر و همکاران، ۲۰۱۱). همکاری‌های تجاری و اقتصادی به توافق میان گروهی از کشورها تأکید داشته و هدف آن آزادی تجارت میان آنها با حفظ موانع گمرکی برای سایر کشورهای جهان است، این دیدگاه در چارچوب اجتماع کشورها تحت عناوین موافقت‌نامه تجارت ترجیحی، منطقه آزاد تجاری، اتحادیه گمرکی، بازار مشترک و اتحادیه اقتصادی تحقق می‌یابد. در ادامه مبانی نظری ارزیابی اثرات موافقت‌نامه‌های تجاری و مطالعات تجربی مربوط به آن ارائه شده است.

^۱ Free Trade Agreements (FTAs)

^۲ Plummer et al.

^۳ Preferential Trading Agreements (PTA)

^۴ Second Best

^۵ First Best

موافقت‌نامه ایران و اوراسیا به عنوان یک سیاست تجاری و در قالب موافقت‌نامه تجارت ترجیحی (PTA) مطرح شده است. بنابراین، در ادامه ادبیات نظری و تجربی مرتبط با توافق‌نامه تجارت ترجیحی و توافق‌نامه تجارت آزاد بررسی می‌شود. تجزیه و تحلیل اثرات PTA اولین بار توسط واینر^۱ در سال ۱۹۵۰ به صورت ایستا مطرح شده است. واینر در مطالعات خود دو رویکرد متفاوت شامل PTAهای افزایش دهنده رفاه و کاهنده رفاه را مطرح نمود. وی در مطالعات خود با معرفی دو اثر «ایجاد تجارت» و «انحراف تجارت» بیان می‌کند که ایجاد تجارت ناشی از PTA می‌تواند مفید و انحراف تجارت آن می‌تواند برای کشورها مضر باشد. ایجاد تجارت به واردات بیشتر از کشوری با هزینه تولید پایین و انحراف تجارت نیز به واردات بیشتر از کشوری با هزینه تولید بالاتر اشاره دارد. پیام صریح واینر این بود که مناطق تجاری ترجیحی با تبعیض در آزاد سازی تجارت ممکن است به تجارت اعضای خود و رفاه جهانی آسیب وارد کنند (حسینی و عاقلی^۲، ۱۳۸۷). بعدها این نظریه مورد نقد قرار گرفت، گیریلز^۳ در سال ۱۹۵۶ عنوان کرد که PTAهای منحرف‌کننده‌ی تجارت نیز می‌توانند سودمند باشند. بحث اصلی گیریلز این بود که قضاوت در مورد اثرات PTA بر اساس اثرات تولیدی که واینر بر آن تأکید داشت، مغرضانه است. لیپسی^۴ (۱۹۵۷) بیان می‌کند که شرایط واینر برای بهبود وضعیت رفاهی به سختی قابل آزمون است، زیرا تخمین هزینه‌های تولید کالاهای مختلف در کشورهای مختلف دشوار است. پس از چند دهه، انتقاد دیگری توسط ووناکوت^۵ (۱۹۹۶) مطرح شد، ووناکوت بیان می‌کند که تحلیل واینر مبتنی بر یک چارچوب تعادل جزئی است و مشخص نیست که چگونه می‌توان تجزیه و تحلیل را به یک اقتصاد چند کالایی و چند بخشی تعمیم داد. با این وجود، علیرغم همه انتقادات، نظریه‌ی واینر در مباحث نظری و گفتمان سیاسی ابزاری قدرتمند محسوب می‌شود. تحلیل نظری دیگری توسط کمپ و وان^۶ در سال ۱۹۷۲ ارائه شده است، در این تحلیل امکان افزایش رفاه کشورهای عضو اتحادیه بدون تغییر رفاه کشورهای غیر عضو میسر

¹ Viner

² Hosseini & Agheli (2008)

³ Gehrels

⁴ Lipsey

⁵ Wonnacott

⁶ Kemp & Wan

است. آنها کالاها را به کالاهای قابل تجارت و غیر قابل تجارت طبقه‌بندی می‌کنند و بیان می‌کنند که تجارت آزاد در رابطه با کالاهای غیر قابل تجارت به طور بالقوه غیرمجاز است. این نظریه از نظر کاربرد تجربی از محبوبیت چندانی برخوردار نبوده است، سرینیفاسان^۱ در سال ۱۹۹۵ تحلیل‌هایی در این ارتباط انجام داد. کوردن^۲ در سال ۱۹۷۲ مفهوم اثر مقیاس را پیشنهاد و معرفی کرد و دو مفهوم ایجاد تجارت و انحراف تجارت را بر اساس اثر کاهش هزینه و سرکوب تجارت تفسیر نمود. در ادامه تحقیقات نظری متعددی در ارتباط با سیستم تجارت چند جانبه مطرح شد. تحلیل‌های ارائه شده در این ارتباط بر این نکته تأکید داشتند که چگونه ممکن است FTA به دلیل انگیزه حذف، اثر سو بر سیستم تجارت چند جانبه داشته باشد. لوی^۳ در سال ۱۹۹۷ با استفاده از مدل هکشر و اوهلین^۴ نشان داد که دستاوردهای آزادسازی تجاری چند جانبه از دید حزب سیاسی حاکم چندان خوشایند نیست. در یک کار مشابه دیگر، کریشنا^۵ (۱۹۹۸) با استفاده از یک الگوی انحصار چند جانبه و رقابت ناقص نشان داد که FTA می‌تواند برای تولیدکنندگان داخلی و وابسته به حزب حاکم سودمند باشد. تحقیقات تئوریکی مشابهی توسط آقیون و همکاران^۶ (۲۰۰۷)، لک^۷ (۲۰۱۷) و لک و همکاران^۸ (۲۰۲۰) ارائه شده است. برگستن^۹ در سال ۱۹۹۶ اثر «آزاد سازی رقابتی»^{۱۰} را مطرح کرد، وی نشان داد که ایجاد PTA می‌تواند چند جانبه‌گرایی را تقویت و بهبود بخشد و بر عکس. به طور کلی روش‌های بررسی آثار ناشی از تغییر در سیاست‌های تجاری به دو دسته شامل مطالعات پیشینی^{۱۱} و مطالعات پسینی^{۱۲} تقسیم می‌شود. از مطالعات پیشینی به منظور پیش‌بینی اثرات بالقوه و از مطالعات پسینی به منظور اثرات

¹ Srinivasan

² Corden

³ Levy

⁴ Heckscher-Ohlin

⁵ Krishna

⁶ Aghion et al.

⁷ Lake

⁸ Lake et al.

⁹ Bergsten

¹⁰ competitive liberalization

¹¹ Ex-ante studies

¹² Ex-post studies

بالفعل ناشی از سیاست‌های تجاری استفاده می‌شود (مردی‌ها و همکاران^۱، ۱۳۹۹). امروزه، به منظور انجام تحلیل‌های پسینی موافقت‌نامه‌ها از الگوی جاذبه^۲ و به منظور بررسی تحلیل‌های پیشینی موافقت‌نامه‌ها از الگوهای تعادل عمومی و تعادل جزئی استفاده می‌شود، در پژوهش حاضر از یک الگوی تعادل عمومی (GDyn) استفاده شده است.

در مطالعه جین و همکاران^۳ (۲۰۰۶) به بررسی اثرات آزادسازی تجاری چین، ژاپن و کره جنوبی پرداخته شده است، در این مطالعه از یک الگوی تعادل عمومی قابل محاسبه چند منطقه‌ای (GTAP) استفاده شده است، نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که حجم تجارت درون اتحادیه (چین، ژاپن و کره جنوبی) افزایش می‌یابد و تجارت با کشورهای غیر عضو به طور چشم‌گیری کاهش می‌یابد.

کوتلینا دیمیترووا و لاکاتوس^۴ (۲۰۱۴)، به بررسی اثرات آزادسازی تجاری اتحادیه اروپا و سنگاپور پرداخته‌اند، در این مطالعه از یک الگوی تعادل عمومی قابل محاسبه چند منطقه‌ای پویا (GDyn) استفاده شده است، نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که حذف موانع تعرفه‌ای و غیر تعرفه‌ای می‌تواند تولید ناخالص داخلی و حجم صادرات را افزایش دهد. نتایج شبیه‌سازی مطالعه گویی و همکاران^۵ (۲۰۱۷) در ارتباط با توافق‌نامه توسعه تجارت و همکاری^۶ بین اتحادیه اروپا و آفریقای جنوبی نشان می‌دهد که این توافق می‌تواند منجر به ایجاد تجارت و رفاه شود. در این مطالعه از مدل شبیه‌سازی WITS-SMART استفاده شده است.

در مطالعه رنجینی و همکاران^۷ (۲۰۱۷) نیز به منظور بررسی ارزیابی رقابت در بخش کشاورزی هند و آسه آن از شاخص مزیت نسبی آشکار شده (RCA)^۸ استفاده شده است، نتایج نشان می‌دهد که هند در کالاهای پنبه، برنج و چای از پتانسیل ویژه‌ای برای صادرات برخوردار است.

¹ Mardiha et al. (2020)

² Gravity Model

³ Jin et al.

⁴ Kutlina-Dimitrova & Lakatos

⁵ Guei, Mugano and Le Roux.

⁶ Trade Development and Cooperation Agreement (TDCA)

⁷ Renjini et al.

⁸ Revealed Comparative Advantage

جاسوال و نارایانان^۱ (۲۰۱۷)، به بررسی اثرات موافقت‌نامه تجاری جامعه توسعه جنوب آفریقا (SADC)^۲ با هند بر بخش‌های پوشاک و پارچه پرداخته‌اند، در این مطالعه از یک الگوی تعادل عمومی قابل محاسبه چند منطقه‌ای (GTAP) و شاخص مزیت نسبی آشکار شده (RCA) استفاده شده است، نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که در مجموع حجم تجارت و تولید ناخالص داخلی افزایش می‌یابد و اثرات آن بر بخش‌های مختلف اقتصادی در کشورهای مختلف متفاوت است.

نتایج مطالعه میگلانی^۳ (۲۰۱۸) در بررسی اثرات توافق‌نامه تجارت آزاد هند و آسه آن^۴ بر بخش کشاورزی هند حاکی از آن است که حذف کامل تعرفه کالاهای بخش کشاورزی توسط هند منجر به افزایش صادرات این بخش و افزایش رفاه اقتصادی می‌شود و رشد تولید در بخش کشاورزی اندکی مثبت خواهد بود و اشتغال در این بخش نیز به میزان ناچیزی کاهش می‌یابد. در این مطالعه از یک مدل تعادل عمومی قابل محاسبه (GTAP) استفاده شده است.

لیو و شیائو^۵ (۲۰۱۸)، به بررسی اثرات آزادسازی تجاری چین و کانادا پرداخته‌اند، در این مطالعه از یک الگوی تعادل عمومی قابل محاسبه چند منطقه‌ای پویا (GDyn) استفاده شده است، نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که با توجه به شروع روند مذاکرات آمریکا با NAFTA، چین می‌تواند گزینه مناسبی برای کانادا باشد.

نتایج شبیه‌سازی مطالعه‌ی ابرگو و همکاران^۶ (۲۰۱۹) در ارتباط با توافق‌نامه تجارت آزاد قاره آفریقا (ACFTA) بین ۴۵ کشور آفریقایی نشان می‌دهد که این توافق می‌تواند منجر به افزایش رفاه شود. در این مطالعه از مدل شبیه‌سازی تعادل عمومی (CGE) استفاده شده است.

¹ Jaswal & Narayanan

² South African Development Community (SADC)

³ Miglani

⁴ Association of Southeast Asian Nations (ASEAN)

⁵ Lyu & Xiao

⁶ Abrego et al.

نتایج مطالعه کوینتانا رومر و همکاران^۱ (۲۰۲۰) در ارتباط با توافق‌نامه تجارت آزاد جدید بین مکزیک و کره جنوبی نشان از تأیید فرضیه مکمل تجاری و امکان دست‌یابی به تعادل بلندمدت در بخش خارجی است.

عیون^۲ (۲۰۲۰)، به بررسی اثرات بالقوه موافقت‌نامه تجاری آسه آن و کانادا پرداخته‌است، در این مطالعه از یک الگوی تعادل عمومی قابل محاسبه چند منطقه‌ای (GTAP) استفاده شده است. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که رفاه کشورهای آسه آن بجز لائوس و فیلیپین افزایش می‌یابد، تولید ناخالص حقیقی همه کشورهای عضو، افزایش می‌یابد و نیز تراز تجاری کشورهای کانادا، اندونزی، فیلیپین، سنگاپور و مالزی افزایش می‌یابد.

نتایج مطالعه عسگری^۳ (۱۳۹۸)، در ارتباط با عوامل مؤثر بر صادرات ایران به اتحادیه اقتصادی اوراسیا نشان می‌دهد که متغیرهای اندازه تولید ناخالص داخلی، مشابهت اقتصادی، تفاوت بین درآمد صادر کننده و وارد کننده و نرخ واقعی ارز بر افزایش صادرات ایران مؤثر بوده است. در این مطالعه از مدل جاذبه و با رهیافت داده‌های پانلی طی دوره‌ی زمانی ۲۰۱۶-۲۰۰۷ استفاده شده است،

در مطالعه الهی و همکاران^۴ (۱۳۹۹)، به منظور بررسی آثار بالقوه موافقت‌نامه تجاری بین ایران و اتحادیه اقتصادی اوراسیا بر بخش‌های صادراتی صنعت و کشاورزی، از مدل جاذبه و طی دوره زمانی ۲۰۱۸-۲۰۰۱ استفاده شده است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که متغیرهای میانگین تولید ناخالص داخلی و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی اثری مثبت و متغیرهای نرخ تعرفه و نرخ ارز اثری منفی بر صادرات بخش کشاورزی و صنعت ایران به کشورهای اتحادیه اقتصادی اوراسیا دارد و حذف تعرفه تجاری بین ایران و اوراسیا می‌تواند بخش‌های مختلف اقتصادی ایران را منتفع کند و این منفعت زمانی بیشتر می‌شود که تعرفه بخش صنعت و کشاورزی حذف شود.

در مطالعه نجاتی و همکاران^۵ (۱۳۹۹)، به بررسی اثرات رفاهی موافقت‌نامه تجاری ایران با کشورهای عضو اتحادیه اقتصادی اوراسیا پرداخته شده است. نتایج این مطالعه که از

¹ Quintana-Romero et al

² A'yun

³ Asgari (2020)

⁴ Elahi et al. (2021)

⁵ Nejati et al. (2021)

یک الگوی تعادل عمومی قابل محاسبه چند منطقه‌ای و ایستا (GTAP) استفاده شده است، نشان می‌دهد که کاهش تعرفه‌های وارداتی بین ایران و کشورهای عضو اتحادیه اوراسیا می‌تواند رفاه کشورها را افزایش دهد. همچنین، تفکیک اثرات رفاه نشان می‌دهد که بیشترین تأثیر مثبت بر رفاه ایران، مربوط به کاهش تعرفه‌های واردات روسیه از ایران و همچنین کاهش تعرفه‌های واردات ایران از روسیه است و بیشترین تأثیر منفی بر رفاه ایران مربوط به کاهش تعرفه‌های واردات ایران از قزاقستان و کاهش تعرفه‌های واردات ایران از بلاروس است.

۳- الگوی پژوهش، پایگاه داده و طراحی سناریوهای مختلف

یکی از روش‌های تحلیل کمی، روش تحلیل مدل تعادل عمومی قابل محاسبه^۱ CGE است، این روش از پایگاه داده ماتریس حسابداری اجتماعی^۲ SAM برای تحلیل استفاده می‌کند (نجفی کاج آباد و همکاران^۳، ۱۳۹۹). در این پژوهش به منظور محاسبات کمی اثرات کاهش دوجانبه تعرفه‌ی تجاری ایران و اتحادیه اقتصادی اوراسیا (روسیه، ارمنستان، قرقیزستان، قزاقستان و بلاروس) از الگوی پویای GTAP^۴ استفاده شده است. جزئیات کامل این الگو توسط ایانچوویچینا و مک دوگل^۵ (۲۰۰۱) ارائه شده است. در این الگو، تحرک سرمایه بین‌المللی و انباشت سرمایه با الگوی استاندارد GTAP ترکیب می‌شود^۶ و به الگوی پویا تبدیل می‌شود. در الگوی استاندارد GTAP سرمایه می‌تواند در بین صنایع یک منطقه جابجا شود اما در بین مناطق مختلف قابلیت جابجایی ندارد. به منظور واقع بینانه‌تر بودن تجزیه و تحلیل بلندمدت در الگوی پویای GTAP، مکانیسمی برای جذب انگیزه‌های سرمایه‌گذاری در مناطق مختلف و امکان تحرک سرمایه بین‌المللی و انباشت سرمایه فراهم می‌شود.

در این الگو، تمام ویژگی‌های الگوی استاندارد GTAP شامل بازدهی ثابت نسبت به مقیاس تولید و تکنولوژی، بازارهای کاملاً رقابتی و تمایز محصولات بر اساس کشورهای

^۱ Computable General Equilibrium

^۲ Social Accounting Matrix

^۳ Najafi KajAbad et al. (2019)

^۴ Dynamic GTAP Model (Gdyn)

^۵ Ianchovichina & McDougall

^۶ جزئیات الگوی ایستا و استاندارد GTAP توسط هرتل (۱۹۹۷) ارائه شده است (Hertel (1997)).

مبدأ (فرض آرمینگتون^۱)^۲ حفظ می‌شود. همچنین، مصرف‌کنندگان رفاه خود را با توجه به محدودیت بودجه و تولیدکنندگان نیز سود خود را با توجه به محدودیت منابع در اقتصاد ماکزیمم می‌نمایند، بازدهی ثابت نسبت به مقیاس و بازار کاملاً رقابتی نیز در نظر گرفته می‌شود. تولید نهایی از ترکیب پنج عامل تولید (زمین، منابع طبیعی، سرمایه فیزیکی، نیروی کار ماهر و غیرماهر) و نهاده‌های واسطه‌ای تولید داخل و وارداتی ایجاد می‌شود. امکان جانشینی بین واردات از مناطق مختلف و بین واردات و تولیدات داخلی از طریق کشش‌ها امکان‌پذیر است. با اعمال یک تکانه سیاستی در الگو، قیمت‌ها، مقادیر تولید، تغییرات تولید، رفاه و درآمد و سایر متغیرهای مربوط به الگو به طور درون‌زا مشخص می‌شوند.

در الگوی Gdyn، نظریه سرمایه‌گذاری توسط تحرک سرمایه و مالکیت بین‌المللی تقویت می‌شود و اثرات مهم یک تکانه سیاستی بر سرمایه‌گذاری و ثروت منظور می‌شود. در این الگو، سرمایه فیزیکی متعلق به شرکت‌های داخلی ثابت است. سرمایه‌گذاری جدید در طول زمان به سرمایه فیزیکی اضافه می‌شود. پویایی ناشی از سرمایه‌گذاری از محل پس‌انداز خانوارهای منطقه‌ای تأمین می‌شود، تولید تمام بخش‌ها، زمین، نیروی کار، سرمایه و منابع طبیعی و تمام قیمت‌ها در چارچوب الگو تعیین می‌شوند یا به عبارت دیگر درون‌زا هستند. دو بخش جهانی که مشتمل بر بخش حمل و نقل جهانی^۳ و بخش بانک جهانی^۴ است، تکمیل‌کننده روابط حسابداری و تعادل منطقه‌ای هستند. بانک جهانی نیز عامل واسطه بین سرمایه‌گذاری و پس‌انداز جهانی است. الگویی که در این پژوهش مورد استفاده قرار می‌گیرد از دو بخش تشکیل شده است؛ بخش اول شامل الگوی ایستای GTAP است، در الگوی ایستا، عرضه کل نیروی کار در اقتصاد نسبت به دستمزد حقیقی واکنش نشان می‌دهد و عرضه سایر عوامل ثابت است، در این الگو، سرعت ایجاد تغییرات در ابعاد مختلف اقتصاد شبیه‌سازی نمی‌شود و فقط قیمت‌های جدید تعادلی نسبت به تغییرات سیاستی شبیه‌سازی می‌شود. بخش دوم شامل الگوی پویای GTAP است؛ در این بخش پیوندهای پویا در الگو فراهم می‌شود و تغییرات

^۱ Armington Assumption

^۲ جزئیات فرض آرمینگتون در مقاله (Armington (1969) ارائه شده است.

^۳ Global Transportation Sector

^۴ Global Banking Sector

نسبت به زمان شبیه‌سازی می‌شود، یکی از متغیرهایی که در پویایی مدل نقش بسزایی دارد انباشت سرمایه فیزیکی در اقتصاد است، سرمایه‌گذاری جدید به انباشت سرمایه فیزیکی اضافه و استهلاک هر دوره نیز از آن کم می‌شود. مقدار انباشت سرمایه جدید یا سرمایه‌گذاری در هر دوره توسط الگوی ایستا تعیین می‌شود، در سناریوی پایه تحولات مورد انتظار اقتصاد جهانی بدون در نظر گرفتن موافقت‌نامه شبیه‌سازی می‌شود. در سناریوی پایه پیش‌بینی‌های مربوط به نیروی کار، نرخ رشد جمعیت و نرخ رشد تولید ناخالص داخلی و سایر تغییرات سیاستی بدون در نظر گرفتن موافقت‌نامه تجاری ایران و اوراسیا و توسط صندوق بین‌المللی پول (IMF) و سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD) انجام می‌شود، جمعیت و نیروی کار به طور برون‌زا و نرخ رشد تولید ناخالص داخلی به طور درون‌زا تعیین می‌شوند. تغییرات تکنولوژی همزمان با تغییرات تولید تعدیل می‌شود. با اعمال تکانه‌های سیاستی مربوط به موافقت‌نامه می‌توان سناریوی سیاستی را شبیه‌سازی کرد، اختلاف بین سناریو پایه و سناریو سیاستی به عنوان اثرات موافقت‌نامه شناخته می‌شود. با توجه به تعداد زیاد روابط و معادلات الگوی GTAP و Gdyn ارائه کامل معادلات الگو فراتر از یک مقاله بوده و از حوصله بحث خارج است و برای مطالعه بیشتر پیشنهاد می‌شود به بورفیشر^۱ (۲۰۲۱)، کورونگ و همکاران^۲ (۲۰۱۷) و ایانچووچینا و مک دوگل^۳ (۲۰۰۱) و فایل gtap.tab یا TABmate از بسته نرم‌افزاری RunGTAP، GEMPACK و RunDynam مراجعه شود.

پایگاه داده شامل ماتریس حسابداری اجتماعی ۱۴۱ کشور (یا همان منطقه) و ۶۵ بخش، در سال ۲۰۱۴ می‌باشد، به دلیل مشکلات فنی و محدودیت‌ها، انجام شبیه‌سازی با استفاده از یک پایگاه داده کاملاً تفکیک شده امکان‌پذیر نیست. بنابراین لازم است بر اساس اهداف تحقیق، بخش‌ها و مناطق مختلف جمع‌شوند، برای این منظور همراه با پایگاه داده‌های Gdyn نرم‌افزار GTAPagg ضمیمه شده که کاربرد آن جمع‌شده‌ها جهت استفاده در مدل‌های تعادل عمومی منطقه‌ای است. در این پژوهش داده‌ها در قالب ۱۰ بخش (بخش یک (غلات و محصولات زراعی)، بخش دوم (محصولات دامی و گوشتی)، بخش سوم (معادن و استخراج آن)، بخش چهارم (صنایع غذایی فرآوری شده)،

¹ Burfisher

² Corong et al.

³ Ianchovichina & McDougall

بخش پنجم (منسوجات و پوشاک)، بخش ششم (صنایع سبک)، بخش هفتم (صنایع سنگین)، بخش هشتم (خدمات رفاهی و ساخت‌وساز)، بخش نهم (حمل و نقل و ارتباطات)، بخش دهم (سایر خدمات)) و ۵ عامل تولیدی (نیروی کار ماهر، نیروی کار غیر ماهر، منابع طبیعی، زمین و سرمایه) و ۳ منطقه (ایران (Iran)، اتحادیه اقتصادی اوراسیا (EAEU) و بقیه دنیا (ROW: Rest of World)) جمع شده است. هنگام ارزیابی موافقت‌نامه پیشنهادی بین دو شریک تجاری، اطلاعات مربوط به وابستگی تجاری موجود بین آنها به عنوان شرکای تجاری از اهمیت بسزایی برخوردار است، در جدول (۱) نرخ‌های تعرفه بین اتحادیه اقتصادی اوراسیا و ایران در بخش‌های مختلف اقتصادی بر اساس نسخه ۱۰ پایگاه داده‌های Gdyn آورده شده است. به عنوان مثال می‌توان بیان کرد که متوسط نرخ تعرفه‌ی واردات ایران از اوراسیا ($rTMS_1$) در بخش یک (غلات و محصولات زراعی) برابر با ۲۵/۳۶ درصد است و متوسط نرخ تعرفه واردات اوراسیا از ایران ($rTMS_2$) در بخش ششم (صنایع سبک) برابر با ۷/۰۴ درصد است.

جدول (۱): نرخ تعرفه واردات ایران از اوراسیا ($rTMS_1$) و نرخ تعرفه واردات اوراسیا از ایران ($rTMS_2$) (درصد)

$rTMS_2$	$rTMS_1$	
۶/۰۴	۲۵/۳۶	بخش یک (غلات و محصولات زراعی)
۰/۹۹	۱/۵۵	بخش دوم (محصولات دامی و گوشتی)
۰/۰۱	۱/۴۱	بخش سوم (معدن و استخراج آن)
۶/۸۵	۴/۶۰	بخش چهارم (صنایع غذایی فرآوری شده)
۱۳/۵۳	۸/۴۱	بخش پنجم (منسوجات و پوشاک)
۷/۰۴	۶/۷۸	بخش ششم (صنایع سبک)
۳/۶۳	۵/۸۸	بخش هفتم (صنایع سنگین)
۰/۰۰	۲/۱۸	بخش هشتم (خدمات رفاهی و ساخت و ساز)
۰/۰۰	۰/۰۰	بخش نهم (حمل و نقل و ارتباطات)
۰/۰۰	۰/۰۰	بخش دهم (سایر خدمات)

منبع: یافته‌های پژوهش (بر اساس نسخه ۱۰ پایگاه داده‌های GTAP)

در جدول (۲) نسبت تجارت ایران و اوراسیا به کل تجارت آنها به تفکیک صادرات و واردات در بخش‌های مختلف اقتصادی بر اساس نسخه ۱۰ پایگاه داده‌های GDyn ارائه شده است. به عنوان مثال می‌توان بیان کرد که ۱۴/۷۵ درصد از کل واردات ایران در بخش یک (غلات و محصولات زراعی) از اوراسیا انجام می‌شود و نیز ۱/۹۰ درصد از کل صادرات ایران در بخش هفتم (صنایع سنگین) به اوراسیا ارسال می‌شود و نیز ۰/۴۲ درصد از کل واردات اوراسیا از ایران انجام می‌شود و همچنین ۸/۳۷ درصد از کل صادرات اوراسیا در بخش یک (غلات و محصولات زراعی) به ایران ارسال می‌شود.

جدول (۲): نسبت تجارت ایران و اوراسیا به کل تجارت آنها (درصد)

اوراسیا		ایران		
صادرات	واردات	صادرات	واردات	
۱/۷۱	۸/۳۷	۱۴/۷۵	۱۲/۶۵	بخش یک (غلات و محصولات زراعی)
۰/۰۶	۰/۲۳	۰/۹۶	۱/۲۰	بخش دوم (محصولات دامی و گوشتی)
۱/۸۲	۰/۰۰	۰/۶۷	۱/۳۷	بخش سوم (معادن و استخراج آن)
۰/۲۴	۰/۳۸	۱/۵۰	۹/۲۸	بخش چهارم (صنایع غذایی فرآوری شده)
۰/۰۳	۰/۶۵	۰/۵۸	۳/۳۱	بخش پنجم (منسوجات و پوشاک)
۰/۰۲	۰/۸۱	۱/۷۵	۴/۰۷	بخش ششم (صنایع سبک)
۰/۲۰	۰/۶۱	۴/۰۷	۱/۹۰	بخش هفتم (صنایع سنگین)
۱/۱۸	۱/۲۴	۱۰/۴۷	۳/۸۹	بخش هشتم (خدمات رفاهی و ساخت و ساز)
۰/۷۸	۱/۲۰	۳/۶۵	۳/۰۳	بخش نهم (حمل و نقل و ارتباطات)
۰/۵۳	۱/۳۳	۲/۶۰	۳/۰۳	بخش دهم (سایر خدمات)
۰/۴۲	۰/۴۹	۴/۰۰	۲/۲۸	مجموع

منبع: یافته‌های پژوهش (بر اساس نسخه ۱۰ پایگاه داده‌های GDyn)

۴- تحلیل‌های تجربی

۴-۱- آثار رفاهی کاهش تعرفه

در این پژوهش، از الگوی تعادل عمومی قابل محاسبه و به طور خاص از الگوی GTAP پویا (GDyn) استفاده شده است، در این الگو نتایج به صورت پویا شبیه‌سازی می‌شوند، بدین معنی که نتایج حاصل از تغییر در پارامترها (در این پژوهش نرخ‌های تعرفه بخش‌های مختلف اقتصادی در سناریوهای مختلف تغییر می‌کنند) براساس سال مبدأ (سال ۲۰۱۴) و در یک افق بلندمدت ۳۰ ساله شبیه‌سازی می‌شوند. یکی از اهداف اصلی

به کارگیری مدل‌های تعادل عمومی قابل محاسبه، شبیه‌سازی یا سناریوسازی است. با سناریوسازی می‌توان آثار سیاست‌های مختلف را به صورت کمی بررسی کرد. با تغییرات نرخ تعرفه، هزینه تمام شده یک کالا در مناطق مختلف (ایران، اتحادیه اقتصادی اوراسیا و بقیه دنیا) تغییر می‌کند. با تغییر نرخ‌های تعرفه در بخش‌های مختلف اقتصادی، جریان‌های تجاری جدیدی در مناطق مختلف و نیز در بخش‌های مختلف اقتصادی ایجاد می‌شود این تغییرات منجر به تغییر در سطح رفاه، تراز تجاری و اشتغال و ... در بخش‌های مختلف و مناطق مختلف می‌شود. در ادامه هر یک از موارد ذکر شده به صورت جداگانه و در سناریوهای مختلف تحلیل می‌شود. آثار رفاهی کاهش تعرفه در بخش‌های مختلف اقتصادی بین ایران و اتحادیه اقتصادی اوراسیا به تفکیک و طی دو سناریو (کاهش ۵۰ درصدی و کاهش ۱۰۰ درصدی) تحلیل شده است. سناریوی اول و دوم به صورت زیر تعریف می‌شوند:

سناریو اول: کاهش ۵۰ درصدی نرخ‌های تعرفه‌ی واردات ایران از اتحادیه اقتصادی اوراسیا و بالعکس.

سناریو دوم: کاهش ۱۰۰ درصدی نرخ‌های تعرفه‌ی واردات ایران از اتحادیه اقتصادی اوراسیا و بالعکس.

جدول (۳) آثار رفاهی کاهش نرخ‌های تعرفه در بخش‌های مختلف اقتصادی را در سناریو اول و دوم برای ایران و اتحادیه اقتصادی اوراسیا بر حسب میلیون دلار نشان می‌دهد. در مدل GTAP، رفاه اقتصادی (تغییرات معادل خانوار منطقه‌ای) ناشی از تکانه سیاستی، از تخصیص درآمد ملی بین مصرف خصوصی و دولتی و پس‌انداز استخراج می‌شود. تغییرات معادل (Equivalent Variations (EV))، از تفاوت بین مخارج مورد نیاز برای به دست آوردن سطح مطلوبیت جدید در قیمت‌های اولیه و مخارج اولیه به دست می‌آید. نتایج نشان می‌دهد رفاه اقتصادی ایران منفی و رفاه اقتصادی اتحادیه اقتصادی اوراسیا مثبت است، بیشترین تأثیر منفی بر رفاه ایران مربوط به سال‌های ابتدایی دوره برنامه‌ریزی است و هر چه به سال‌های پایانی نزدیک شویم این تأثیر منفی کمتر می‌شود، این روند برای اتحادیه اقتصادی اوراسیا کاملاً بر عکس است و هر چه به افق پایانی نزدیک‌تر می‌شویم تأثیر مثبت، کمتر می‌شود. هر چه درجه کاهش تعرفه بیشتر باشد میزان کاهش رفاه ایران بیشتر و میزان افزایش رفاه اوراسیا بیشتر می‌شود.

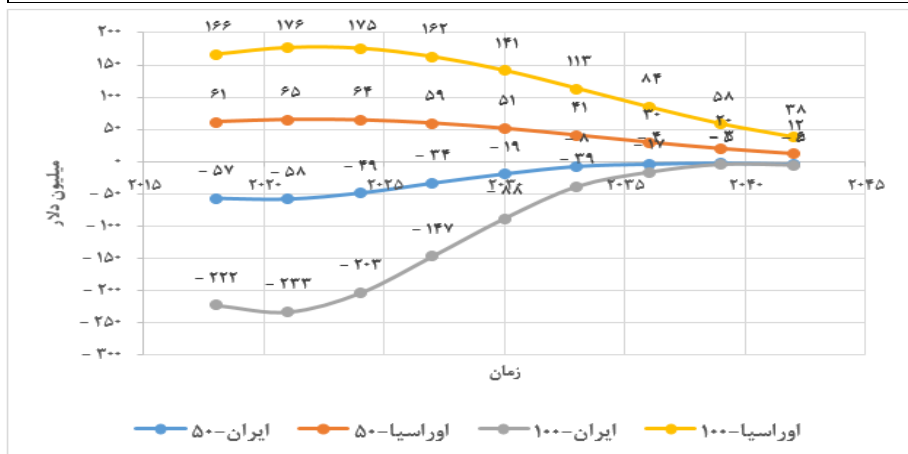
تجارت و تخصص‌گرایی باعث تغییراتی در ساختار فعالیت‌های تولیدی و در نتیجه تغییر در دستمزد و اجاره‌های عوامل تولید می‌شود، اثر کل ناشی از تغییر سیاست‌های تجاری با شاخص رفاه اقتصادی سنجیده می‌شود. علاوه بر عوامل ذکر شده، حجم تجارت اولیه و نرخ‌های تعرفه اولیه نیز می‌تواند بر میزان رفاه مؤثر باشد، با توجه به اینکه، نرخ تعرفه اولیه، از طرف ایران بالاتر از اوراسیا می‌باشد این امر در کاهش رفاه ایران مؤثر است. در سال‌های پایانی دوره برنامه‌ریزی با تخصیصی تر شدن تولید، رفاه همگرا می‌شود.

جدول (۳): آثار رفاهی کاهش تعرفه (میلیون دلار)

سناریو دوم		سناریو اول		
اوراسیا	ایران	اوراسیا	ایران	
۹۴/۹۹	-۶۲۴/۴۳	۳۳/۸۸	-۱۳۵/۹۳	۲۰۱۵
۱۶۵/۹۳	-۲۲۲/۴۹	۶۱/۴۳	-۵۶/۸۴	۲۰۱۸
۱۷۶/۲۵	-۲۳۲/۸۲	۶۴/۷۸	-۵۸/۰۹	۲۰۲۱
۱۷۵/۰۸	-۲۰۳/۴۷	۶۴/۱۳	-۴۸/۷۹	۲۰۲۴
۱۶۲/۲۲	-۱۴۶/۸۱	۵۹/۲۵	-۳۳/۵۷	۲۰۲۷
۱۴۰/۹۱	-۸۸/۱۲	۵۱/۱۹	-۱۹/۲۵	۲۰۳۰
۱۱۳/۱۸	-۳۸/۹۹	۴۰/۷۸	-۷/۸۴	۲۰۳۳
۸۴/۴۴	-۱۶/۷۶	۲۹/۸۷	-۴/۲۱	۲۰۳۶
۵۸/۲۵	-۴/۵۹	۲۰/۰۷	-۲/۶۹	۲۰۳۹
۳۸/۰۶	-۵/۶۹	۱۲/۴۳	-۴/۷۲	۲۰۴۲

منبع: یافته‌های پژوهش

نمودار (۱) نشان می‌دهد که در سال‌های پایانی دوره برنامه‌ریزی با کاهش رفاه اوراسیا و افزایش رفاه ایران نسبت به سال‌های اولیه، همگرایی در رفاه شکل می‌گیرد.

نمودار (۱): آثار رفاهی کاهش تعرفه در سناریوهای مختلف ایران و اوراسیا (میلیون دلار)

منبع: یافته‌های پژوهش

۲-۴- تغییرات تراز تجاری

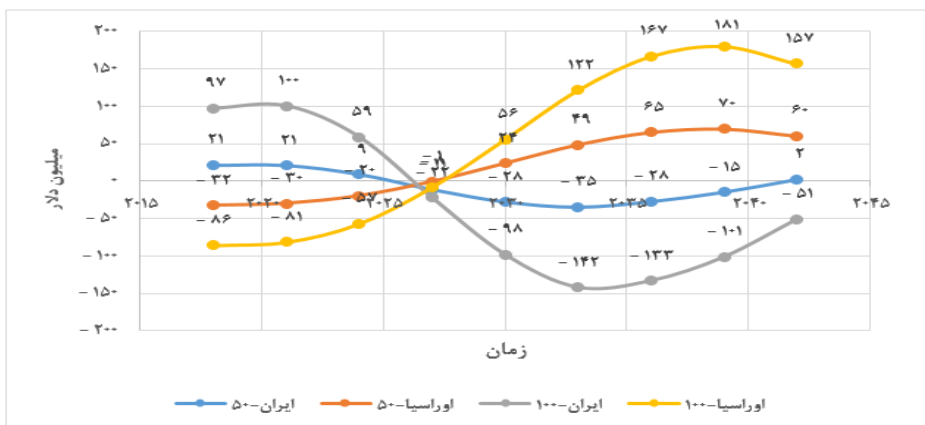
در جدول (۴)، اثر کاهش نرخ‌های تعرفه‌ی بخش‌های مختلف اقتصادی بر تغییر تراز تجاری برای ایران و اوراسیا در سناریو اول و دوم آورده شده است. نتایج نشان می‌دهد که تغییر در تراز تجاری ایران در سال‌های ابتدایی دوره‌ی برنامه‌ریزی مثبت است و در سال‌های پایانی منفی می‌شود، این روند برای اتحادیه اقتصادی اوراسیا کاملاً بر عکس است و هر چه به افق پایانی نزدیکتر می‌شویم تغییر تراز تجاری اوراسیا مثبت می‌شود (تأثیر منفی کمتر می‌شود). هر چه درجه کاهش تعرفه بیشتر باشد موارد ذکر شده با شدت بیشتری تکرار می‌شوند. نمودار (۲)، موارد ذکر شده را به خوبی نشان می‌دهد.

جدول (۴): تغییرات در تراز تجاری (میلیون دلار)

سناریو دوم		سناریو اول		
اوراسیا	ایران	اوراسیا	ایران	
۴۵/۰۱	-۲۵۹/۵	۶/۲۸	-۱۰۲/۰۳	۲۰۱۵
-۸۵/۶۷	۹۷/۰۵	-۳۲/۴۸	۲۱/۲۶	۲۰۱۸
-۸۱/۴	۱۰۰/۴۵	-۲۹/۸۸	۲۰/۹۶	۲۰۲۱
-۵۶/۹۲	۵۸/۹۶	-۱۹/۶۹	۹/۰۸	۲۰۲۴
-۸/۰۴	-۲۲/۰۶	-۰/۶۱	-۱۱/۲۹	۲۰۲۷
۵۵/۸۹	-۹۸/۰۶	۲۳/۹۴	-۲۷/۸۴	۲۰۳۰
۱۲۱/۷۲	-۱۴۱/۸۶	۴۸/۷۱	-۳۴/۹۱	۲۰۳۳

منافع اقتصادی ایران از گسترش روابط تجاری با اتحادیه اقتصادی اوراسیا				۱۸
۱۶۷/۰۳	-۱۳۳/۱۱	۶۵/۳۷	-۲۷/۵۳	۲۰۳۶
۱۸۰/۵	-۱۰۱/۴۹	۶۹/۸۹	-۱۴/۸۸	۲۰۳۹
۱۵۷/۱۱	-۵۱/۲۳	۶۰/۳۷	۲/۰۸	۲۰۴۲

منبع: یافته‌های پژوهش

نمودار (۲): تغییر در تراز تجاری در سناریوهای مختلف ایران و اوراسیا (میلیون دلار)

منبع: یافته‌های پژوهش

۳-۴- تغییرات تراز تجاری در بخش‌های مختلف اقتصادی

در جدول (۵)، اثر کاهش نرخ‌های تعرفه بخش‌های مختلف اقتصادی بر تغییر تراز تجاری به تفکیک بخش‌های مختلف اقتصادی برای ایران در سناریو دوم آورده شده است. روند تغییر در تراز تجاری اکثر بخش‌های اقتصادی با تغییرات کلی تراز تجاری یکسان است و فقط روند تغییر در تراز تجاری بخش یک (غلات و محصولات زراعی) با تغییرات کلی تراز تجاری متفاوت است. کاهش تولید و نرخ‌های تعرفه اولیه بخش یک (غلات و محصولات زراعی) در ایجاد چنین روندی می‌تواند مؤثر باشد.

جدول (۵): تغییرات در تراز تجاری در بخش‌های مختلف اقتصادی سناریو دوم ایران

(میلیون دلار)

بخش ۱۰	بخش ۹	بخش ۸	بخش ۷	بخش ۶	بخش ۵	بخش ۴	بخش ۳	بخش ۲	بخش ۱	
۱۷۸/۲۸	۱۵۰/۲۳	۷۰/۶۶	۶۶/۳۴	۴۸/۱۴	۶۲/۶۶	۱۳۱/۹۷	۳۹/۲	۳۱/۵۱	-۱۰۴۱/۰۹	۲۰۱۵
۴۰/۵	۳۶/۰۲	۱۴/۱۲	۲۳/۷۹	۲۹/۲۱	۲/۲۵	۱۴/۴۲	-۸/۰۵	۲/۵۳	-۵۷/۷۷	۲۰۱۸
۳۶/۷۹	۳۴/۶۳	۱۴/۹۴	۱۴/۳۸	۲۴/۳۳	۳/۳۳	۱۲/۱۷	-۹/۱۹	۴/۱۵	-۳۵/۰۵	۲۰۲۱
۲۳/۵۶	۲۴/۶۱	۱۱/۴۶	-۸/۹۲	۱۰/۱۳	۳/۴۳	۷/۷۳	-۱/۶۱	۴/۱۷	-۱۵/۶	۲۰۲۴
۳/۵۴	۶/۲۸	۲/۸۹	-۳۸/۲۶	-۶/۸۴	۲/۵۶	۲/۷۷	۶/۳۳	۲/۸۳	-۴/۱۷	۲۰۲۷

فصلنامه نظریه‌های کاربردی اقتصاد/ سال نهم/ شماره ۱/ بهار ۱۴۰۱										
۲۰۳۰	-۰/۱	۱/۳۴	۶/۱۳	-۰/۲۲	۱/۶۴	-۱۶/۸۳	-۵۸/۵۵	-۶/۱۳	-۱۱/۲۳	-۱۴/۱۲
۲۰۳۳	۳/۰۹	۰/۳۸	-۰/۹۸	-۱/۳۳	۰/۸۵	-۱۹/۳۱	-۶۷/۴	-۱۱/۷۴	-۲۱/۳	-۲۴/۱۲
۲۰۳۶	۵/۴۲	۰/۰۳	-۸/۶۵	-۱	۰/۲۸	-۱۵/۲۳	-۶۰/۰۶	-۱۱/۷۶	-۲۰	-۲۲/۱۲
۲۰۳۹	۹/۱۸	-۰/۰۷	-۱۵/۱۶	-۰/۴۴	-۰/۲۲	-۹/۹۴	-۴۵/۷۱	-۹/۴۴	-۱۴/۴۳	-۱۵/۲۶
۲۰۴۲	۱۳/۸۳	-۰/۱۱	-۱۷/۴۴	-۰/۰۱	-۰/۶۴	-۴/۲۴	-۲۵/۸۴	-۵/۵۹	-۶/۴۲	-۴/۸

منبع: یافته‌های پژوهش

در جدول (۶)، اثر کاهش نرخ‌های تعرفه‌ی بخش‌های مختلف اقتصادی بر تغییر تراز تجاری به تفکیک بخش‌های مختلف اقتصادی برای اوراسیا در سناریو دوم آورده شده است. روند تغییر در تراز تجاری اکثر بخش‌های اقتصادی با تغییرات کلی تراز تجاری یکسان است و فقط روند تغییر در تراز تجاری بخش یک (غلات و محصولات زراعی) با تغییرات کلی تراز تجاری متفاوت است. قابل ذکر است که در طول دوره برنامه‌ریزی تغییرات تراز تجاری بخش‌های سوم (معادن و استخراج معادن) و چهارم (صنایع غذایی فرآوری شده) منفی است.

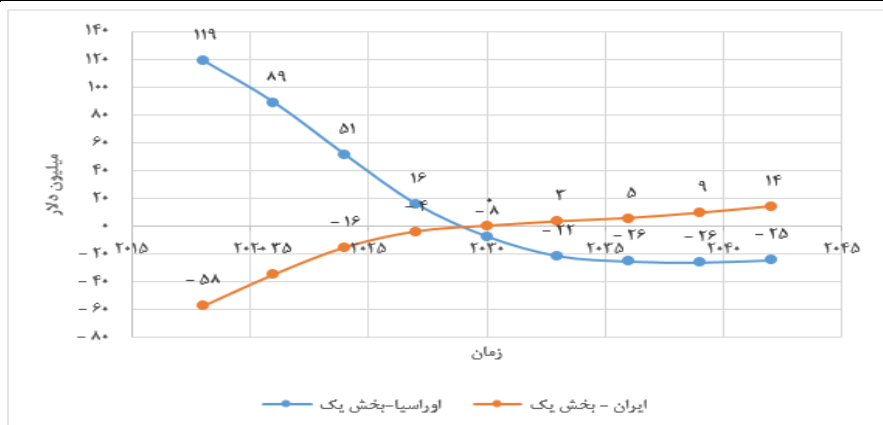
جدول (۶): تغییرات در تراز تجاری در بخش‌های مختلف اقتصادی سناریو دوم

اوراسیا (میلیون دلار)

بخش ۱۰	بخش ۹	بخش ۸	بخش ۷	بخش ۶	بخش ۵	بخش ۴	بخش ۳	بخش ۲	بخش ۱	
-۱۶۵/۷۲	-۱۵۵/۱۱	-۷۴/۷۱	-۲۴۳/۴	-۱۶۵/۷۲	-۳۹/۰۲	-۱۶۵/۰۹	-۱۷۷/۹۵	-۱۰۵/۶	۱۳۲۲/۷۴	۲۰۱۵
-۲۷/۷	-۲۴/۷۶	-۱۷/۵	-۴۱/۵۵	-۴۶/۲۷	-۶/۶۲	-۲۲/۰۳	-۳/۳۵	-۱۵/۰۵	۱۱۹/۱۵	۲۰۱۸
-۲۳/۴۴	-۲۰/۸۹	-۱۵/۰۲	-۲۳/۸۲	-۴۴/۳۱	-۶/۰۱	-۲۱/۹۵	-۱/۶۳	-۱۳/۳	۸۸/۹۷	۲۰۲۱
-۱۴/۷۵	-۱۳/۱۵	-۹/۱۵	۸/۳۳	-۳۳/۹	-۴/۳۹	-۱۹/۷۴	-۱۱/۶۴	-۹/۹۸	۵۱/۴۶	۲۰۲۴
-۳/۴	-۲/۸۲	-۰/۸	۴۹/۴۴	-۱۵/۳۸	-۱/۹۳	-۱۵/۸۸	-۲۷/۲۵	-۵/۹۹	۱۵/۹۷	۲۰۲۷
۷/۷۶	۸/۰۱	۷/۴۲	۸۴/۶۶	۵/۵۳	۰/۷۹	-۱۱/۳۳	-۳۶/۸۶	-۲/۵۵	-۷/۵۴	۲۰۳۰
۱۷/۰۸	۱۷/۵۹	۱۴/۱۱	۱۰۷/۸۱	۲۴/۲۵	۳/۳	-۷/۳۵	-۳۳/۱۶	-۰/۲۱	-۲۱/۷۱	۲۰۳۳
۳۱/۸۳	۲۲/۹۳	۱۷/۲۶	۱۱۲/۵۵	۴۵/۷۷	۴/۹۳	-۳/۸۴	-۱۹/۷۲	۱/۰۴	-۲۵/۷۱	۲۰۳۶
۲۲/۶۱	۲۴/۰۴	۱۷/۳۳	۹۸/۲۱	۳۸/۵۶	۵/۵	-۰/۹۴	-۰/۰۴	۱/۵۸	-۲۶/۴۵	۲۰۳۹
۱۹/۰۵	۲۰/۲	۱۴/۴۴	۶۹/۵۸	۳۳/۰۷	۴/۸۸	۱/۷	۱۷/۲۹	۱/۷۳	-۲۴/۸۲	۲۰۴۲

منبع: یافته‌های پژوهش

در نمودار (۳) تغییرات تراز تجاری در بخش یک در سناریو دوم برای ایران و اوراسیا بر حسب میلیون دلار ارائه شده است.

نمودار (۳): تغییرات تراز تجاری در بخش یک در سناریو دوم ایران و اوراسیا (میلیون دلار)

منبع: یافته‌های پژوهش

۴-۴- تغییر در پرداختی بابت نیروی کار ماهر و غیر ماهر

در جدول (۷)، اثر کاهش نرخ‌های تعرفه بخش‌های مختلف اقتصادی بر تغییر در پرداختی بابت نیروی کار ماهر به تفکیک بخش‌های مختلف اقتصادی برای ایران در سناریو دوم آورده شده است. تغییر در پرداختی بابت نیروی کار ماهر در بخش چهارم (صنایع غذایی فرآوری شده) و بخش پنجم (منسوجات و پوشاک) مثبت است، با حذف تعرفه این بخش‌ها امکان صادرات بیشتر برای ایران مهیا می‌شود و منجر به افزایش تولیدات و انتقال نیروی کار به این بخش‌ها می‌شود. تغییرات منفی بابت پرداختی نیروی کار ماهر در بخش یک (غلات و محصولات زراعی) و بخش دهم (خدمات) از سایر بخش‌ها بیشتر است. در این مورد با کاهش تعرفه تجاری، واردات این بخش افزایش می‌یابد و قسمتی از نیروی کار به سایر بخش‌ها منتقل می‌شود.

جدول (۷): تغییر در اشتغال نیروی کار ماهر در بخش‌های مختلف اقتصادی سناریو

دوم ایران (میلیون دلار)

بخش ۱	بخش ۲	بخش ۳	بخش ۴	بخش ۵	بخش ۶	بخش ۷	بخش ۸	بخش ۹	بخش ۱۰
۲۰۱۵	-۷/۷	۰/۳۳	۱/۱۸	۱/۴	۲/۰۶	۱/۰۵	-۱/۶۸	۲/۷۴	-۰/۳۸
۲۰۱۸	-۹/۷۶	-۰/۴۷	-۰/۸۲	۰/۴۹	۱/۷۱	-۰/۸۷	-۳۱/۲۵	-۴/۲۵	-۷۵/۷۵
۲۰۲۱	-۱۰/۶۴	-۰/۷۵	-۱/۳۶	۰/۳۴	۱/۶۹	-۱/۴۵	-۴۰/۳۷	-۵/۱۴	-۹۱/۳۳
۲۰۲۴	-۱۱/۱۵	-۱	-۱/۸۹	۰/۲۶	۱/۶۷	-۲	-۴۵/۲۲	-۵/۴۳	-۱۰۱/۷۳

-۱۰۳/۱۱	-۴/۹۴	-۴۳/۴۴	-۳/۶۴	-۲/۳۳	۱/۶۲	۰/۳۷	-۲/۱۸	-۱/۱۲	-۱۱/۱۵	۲۰۲۷
-۹۴/۵۹	-۳/۸۲	-۳۵/۸۶	-۳/۳۴	-۱/۹۸	۱/۵۹	۰/۳۵	-۲/۱۲	-۱/۰۹	-۱۰/۶۸	۲۰۳۰
-۸۱/۴۶	-۲/۵۴	-۲۶/۲۵	-۲/۶	-۱/۴۶	۱/۵۸	۰/۴۷	-۱/۸۵	-۰/۹۵	-۹/۹۹	۲۰۳۳
-۶۶/۹۶	-۱/۴۳	-۱۷/۵۴	-۱/۹۵	-۰/۹	۱/۵۶	۰/۵۸	-۱/۴۸	-۰/۷۵	-۹/۲	۲۰۳۶
-۵۵/۴۳	-۰/۶۸	-۱۱/۳۱	-۱/۴۶	-۰/۴۶	۱/۵۴	۰/۶۵	-۱/۱۷	-۰/۶	-۸/۵	۲۰۳۹
-۴۶/۳۶	-۰/۲۵	-۷/۴۳	-۱/۱۳	-۰/۱۸	۱/۴۹	۰/۶۷	-۰/۹۴	-۰/۴۷	-۷/۸۶	۲۰۴۲

منبع: یافته‌های پژوهش

در جدول (۸)، اثر کاهش نرخ‌های تعرفه بخش‌های مختلف اقتصادی بر تغییر در پرداختی بابت نیروی کار ماهر به تفکیک بخش‌های مختلف اقتصادی برای اوراسیا در سناریو دوم آورده شده است. تغییر در پرداختی بابت نیروی کار ماهر در بخش چهارم (صنایع غذایی فرآوری شده) و بخش پنجم (منسوجات و پوشاک) منفی است و تغییرات مثبت بابت پرداختی نیروی کار ماهر در بخش یک (غلات و محصولات زراعی) و بخش دهم (خدمات) از سایر بخش‌ها بیشتر است.

جدول (۸): تغییر در اشتغال نیروی کار ماهر در بخش‌های مختلف اقتصادی سناریو

دوم اوراسیا (میلیون دلار)

بخش ۱۰	بخش ۹	بخش ۸	بخش ۷	بخش ۶	بخش ۵	بخش ۴	بخش ۳	بخش ۲	بخش ۱	
-۲۵/۰۴	۱/۰۱	۲۱/۵۳	۳/۲۲	-۴/۵۹	-۲/۰۶	-۸/۱۸	-۸/۷۶	۰/۸۳	۲۲/۰۹	۲۰۱۵
۱۷۶/۲۲	۲۲/۹۹	۶۰/۸۲	۱۸/۲	۳/۲۸	-۱/۳۲	-۴/۵۷	۳/۲۳	۳/۰۴	۲۵/۱۳	۲۰۱۸
۲۱۲/۶	۲۴/۴۶	۷۱/۷۸	۲۱/۲۹	۴/۰۶	-۱/۴۲	-۴/۹۴	۶/۰۴	۳/۶	۲۷/۲۵	۲۰۲۱
۲۴۳/۱۶	۲۴/۵۶	۷۹/۰۹	۲۴/۰۸	۵/۰۹	-۱/۴۶	-۵/۳۹	۹/۰۷	۴/۱۱	۲۸/۶۷	۲۰۲۴
۲۶۲/۰۵	۲۳/۱۵	۸۱/۰۲	۲۶/۱	۶/۲۷	-۱/۴	-۵/۹۵	۱۱/۷۴	۴/۵۱	۲۹/۲۷	۲۰۲۷
۲۶۴/۴۱	۲۰/۲۷	۷۶/۶۲	۲۶/۶۹	۷/۲۸	-۱/۲۴	-۶/۶	۱۳/۴۳	۴/۶۹	۲۹/۰۸	۲۰۳۰
۲۵۳/۳۱	۱۶/۶۱	۶۷/۵۸	۲۵/۹۵	۷/۹۱	-۱/۰۴	-۷/۳۶	۱۴/۰۵	۴/۷	۲۸/۴۹	۲۰۳۳
۲۲۹/۶	۱۲/۵۴	۵۵/۵۲	۲۳/۹۴	۷/۹۲	-۰/۸۲	-۸/۰۷	۱۳/۵۳	۴/۵۲	۲۷/۵۴	۲۰۳۶
۲۰۰/۹۴	۸/۷۹	۴۳/۲۲	۲۱/۳۴	۷/۴	-۰/۶۳	-۸/۶۵	۱۲/۳	۴/۲۸	۲۶/۵۳	۲۰۳۹
۱۷۱/۹۹	۵/۷۷	۳۲/۷۱	۱۸/۳۸	۶/۵۴	-۰/۵۱	-۹	۱۰/۷۴	۴	۲۵/۵۳	۲۰۴۲

منبع: یافته‌های پژوهش

در جدول (۹)، اثر کاهش نرخ‌های تعرفه بخش‌های مختلف اقتصادی بر تغییر در پرداختی بابت نیروی کار غیرماهر به تفکیک بخش‌های مختلف اقتصادی برای ایران در سناریو دوم آورده شده است. تغییر در پرداختی بابت نیروی کار غیرماهر در بخش چهارم (صنایع غذایی فرآوری شده) و بخش پنجم (منسوجات و پوشاک) مثبت است و تغییرات منفی بابت پرداختی نیروی کار غیر ماهر در بخش یک (غلات و محصولات زراعی) و بخش دهم (خدمات) از سایر بخش‌ها بیشتر است.

جدول (۹): تغییر در اشتغال نیروی کار غیر ماهر در بخش‌های مختلف اقتصادی

سناریو دوم ایران (میلیون دلار)

بخش ۱۰	بخش ۹	بخش ۸	بخش ۷	بخش ۶	بخش ۵	بخش ۴	بخش ۳	بخش ۲	بخش ۱	
۲۴/۹۱	۳۱/۱۸	۳۴/۹۱	۱۸/۰۱	۱۱/۴۵	۶/۴۲	۷/۲	۱/۷۱	۱۶/۱۹	-۱۵۱/۹۹	۲۰۱۵
-۳/۴۵	۶/۹۹	-۴/۳۳	۰/۰۷	۱/۰۹	۴/۲۷	۱/۹۱	-۳/۶۱	-۲۱/۴۶	-۲۶۴/۴۶	۲۰۱۸
-۴/۷۹	۶/۰۹	-۷/۵۱	-۱/۲۷	۰/۲۸	۴/۲۱	۱/۶۲	-۴/۷۶	-۳۱/۰۱	-۳۰۳/۸۱	۲۰۲۱
-۵/۴۱	۵/۷۱	-۸/۷۶	-۲/۲۷	-۰/۵۱	۴/۱۲	۱/۴۵	-۵/۹۹	-۴۰/۴۷	-۳۳۸/۳۹	۲۰۲۴
-۵/۰۵	۵/۸۹	-۷/۲۵	-۲/۵۴	-۰/۸۲	۴	۱/۴۱	-۷/۰۱	-۴۷/۵۴	-۳۶۱/۷۳	۲۰۲۷
-۳/۸۱	۶/۴۸	-۳/۷۵	-۲/۰۴	-۰/۴۳	۳/۹۱	۱/۵۲	-۷/۶۶	-۵۰/۸	-۳۷۳/۲۷	۲۰۳۰
-۱/۹۹	۷/۱۷	۰/۴۶	-۱/۱	۰/۴۱	۳/۸۳	۱/۷۱	-۷/۹۵	-۵۰/۶۸	-۳۷۴/۸۴	۲۰۳۳
-۰/۲۹	۷/۵۸	۳/۷۵	-۰/۲۷	۱/۲۳	۳/۷۴	۱/۸۵	-۸/۰۵	-۴۸/۸۹	-۳۷۰/۵۳	۲۰۳۶
۱/۱۲	۷/۶۷	۵/۸۹	۰/۳۴	۱/۸۲	۳/۶۱	۱/۹۲	-۸/۱۱	-۴۶/۸۵	-۳۶۴/۹۹	۲۰۳۹
۲/۰۳	۷/۴۶	۶/۷۴	۰/۶۵	۲/۰۹	۳/۴۶	۱/۹۲	-۸/۲۴	-۴۵/۴۳	-۳۵۹/۵۸	۲۰۴۲

منبع: یافته‌های پژوهش

در جدول (۱۰)، اثر کاهش نرخ‌های تعرفه بخش‌های مختلف اقتصادی بر تغییر پرداختی بابت نیروی کار غیرماهر به تفکیک بخش‌های مختلف اقتصادی برای اوراسیا در سناریو دوم آورده شده است. تغییر در پرداختی بابت نیروی کار غیرماهر در بخش چهارم (صنایع غذایی فرآوری شده) و بخش پنجم (منسوجات و پوشاک) منفی است و تغییرات مثبت بابت پرداختی نیروی کار غیرماهر در بخش یک (غلات و محصولات زراعی) و بخش دهم (خدمات) از سایر بخش‌ها بیشتر است.

جدول (۱۰): تغییر در اشتغال نیروی کار غیر ماهر در بخش‌های مختلف اقتصادی

سناریو دوم اوراسیا (میلیون دلار)

بخش ۱۰	بخش ۹	بخش ۸	بخش ۷	بخش ۶	بخش ۵	بخش ۴	بخش ۳	بخش ۲	بخش ۱	
-۶۳/۷۳	-۱۴۹/۳۵	-۷۱/۹۳	-۴۶/۰۷	-۳۸/۹۲	-۷/۷۴	-۳۳/۲۴	-۲۱/۸۲	-۳/۷	۴۳۶/۵۱	۲۰۱۵
۱۲/۵۳	-۱/۲۲	۷۲/۰۳	۲۳/۲۸	-۲/۷۴	-۳/۷۹	-۱۳/۲۲	۳۰/۴۷	۲۵/۸۵	۵۲۵/۸۹	۲۰۱۸
۱۷/۷۲	۱/۵۵	۸۹/۷۵	۲۹/۵۶	-۱/۸۶	-۴/۰۹	-۱۴/۱۲	۳۹/۸۳	۳۰/۶۲	۵۷۳/۶	۲۰۲۱
۲۲/۷۲	۲/۹۶	۱۰۲/۹۴	۳۵/۹۴	-۰/۱	-۴/۱۹	-۱۵/۰۲	۴۹/۵۳	۳۵/۱۵	۶۰۵/۴۹	۲۰۲۴
۲۶/۱۷	۱/۴۵	۱۰۷/۵۳	۴۱/۰۱	۲/۲۹	-۴/۰۶	-۱۶/۰۱	۵۷/۹۱	۳۸/۷۴	۶۱۹/۴۳	۲۰۲۷
۲۷/۲۱	-۳/۲۷	۱۰۱/۹۷	۴۳/۴۶	۴/۵۹	-۳/۷۵	-۱۷/۱۶	۶۳/۶۳	۴۰/۸۵	۶۱۸/۰۸	۲۰۳۰
۲۵/۵۵	-۱۰/۸۲	۸۷/۲۴	۴۲/۷۲	۶/۰۶	-۳/۳۳	-۱۸/۵۷	۶۶/۴۴	۴۱/۴۹	۶۰۷/۰۹	۲۰۳۳
۲۱/۷۲	-۱۹/۶۲	۶۷/۲۶	۳۹/۳۲	۶/۳۶	-۲/۸۹	-۱۹/۹۸	۶۶/۵	۴۰/۸۷	۵۹۰/۳۷	۲۰۳۶
۱۶/۸۸	-۲۷/۹۱	۴۶/۷۳	۳۴/۴	۵/۶۱	-۲/۵۱	-۲۱/۱۷	۶۴/۹۴	۳۹/۵۹	۵۷۲/۳۱	۲۰۳۹
۱۱/۹۵	-۳۴/۴۹	۲۹/۳	۲۹/۱۳	۴/۲	-۲/۲۶	-۲۱/۸۷	۶۲/۶۱	۳۸/۱۳	۵۵۴/۵۵	۲۰۴۲

منبع: یافته‌های پژوهش

۵- نتیجه‌گیری

در این پژوهش اثرات حذف تعرفه تجاری ایران و اتحادیه اقتصادی اوراسیا در ۱۰ بخش مختلف اقتصادی بر رفاه، تراز تجاری و پرداختی بابت نیروی کار براساس الگوی پروژه تحلیل تجارت جهانی پویا (GDyn) و نسخه ۱۰ پایگاه داده‌های آن (نسخه ۱۰ پایگاه داده GDyn در سال ۲۰۲۰ منتشر شده است)، طی دو سناریو (کاهش ۵۰ درصدی و کاهش ۱۰۰ درصدی نرخ تعرفه‌ها) با بسته نرم‌افزاری GEMPACK و RunDynam تحلیل شده است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که بخش یک (غلات و محصولات زراعی) به دلیل حجم تجارت بالا و نیز تعرفه‌ی بالاتر، بخش سوم (معادن و استخراج معادن)، بخش چهارم (صنایع غذایی فرآوری شده) به دلیل حجم تجارت بالا، بخش پنجم (منسوجات و پوشاک) به دلیل تعرفه بالاتر و بخش دهم (خدمات) نیز به دلیل حجم تجارت بالاتر از بخش‌های مهم و اثرگذار در توافق‌نامه تجاری ایران و اوراسیا است و پیشنهاد می‌شود تغییرات نرخ تعرفه بخش‌های ذکر شده با دقت بالایی انجام شود.

مهم‌ترین توصیه سیاستی برای کشور با توجه به نتایج پژوهش و بر اساس الگوی GDyn و پایگاه داده آن، این است که، اول، کاهش تعرفه بخش‌های مختلف اقتصادی هر چند می‌تواند بر رفاه، تراز تجاری و در پرداختی بابت نیروی کار تغییراتی را ایجاد نماید ولی با توجه به حجم تجارت بسیار پایین ایران و اوراسیا این تغییرات بسیار ناچیز است (۴ درصد از کل واردات ایران از اوراسیا انجام می‌شود و نیز ۲/۲۸ درصد از کل صادرات ایران به اوراسیا ارسال می‌شود و تنها ۰/۴۲ درصد از کل واردات اوراسیا از ایران انجام می‌شود و همچنین ۰/۴۹ درصد از کل صادرات اوراسیا به ایران ارسال می‌شود) و پیشنهاد می‌شود کاهش تدریجی تعرفه تا حذف کامل آن در طول چند سال انجام شود. دوم، اگر هدف سیاست‌گذار از کاهش تعرفه، افزایش صادرات و ارزآوری باشد این امر محقق نخواهد شد و لازم است شرایط و امکاناتی فراهم شود که بتوان از فرصت‌ها و پتانسیل‌های منطقه بیشتر بهره‌مند شد و شرایطی فراهم شود که بتوان حجم تجارت را افزایش داد.

تضاد منافع

نویسندگان نبود تضاد منافع را اعلام می‌دارند.

فهرست منابع

۱. الهی، ناصر، معصوم‌زاده، الهه، کیا الحسینی، سید ضیاء الدین و عربی، سیده‌ادی (۱۳۹۹). بررسی آثار بالقوه موافقت‌نامه تجاری بین ایران و اتحادیه اقتصادی اوراسیا بر بخش‌های صادراتی صنعت و کشاورزی؛ رهیافتی از مدل جاذبه، *فصلنامه پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی*. انتشار آنلاین از تاریخ ۲۴ خرداد ۱۳۹۹.
 ۲. حسینی، میر عبدالله، و عاقلی، لطفعلی (۱۳۸۷). برآورد آثار کمی اجرای موافقت‌نامه تجاری اکو (ECOTA) بر توسعه تجارت ایران. *فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی*، ۸(۳)، ۱۴۰-۱۲۱.
 ۳. رسولی نژاد، احسان، و صبری، پریسا (۱۴۰۰). بررسی راهبرد چند جانبه‌گرایی تجارت خارجی در ایران: مطالعه عضویت ایران در اتحادیه اقتصادی اوراسیا و سازمان همکاری شانگهای. *فصلنامه مجلس و راهبرد*، ۲۸(۱۰۵)، ۳۶۱-۳۹۳.
 ۴. عسگری، منصور (۱۳۹۸). عوامل موثر بر صادرات ایران به اتحادیه اقتصادی اوراسیا. *فصلنامه مدل‌سازی اقتصادی*، ۱۳(۴۷)، ۱۰۲-۷۷.
 ۵. مردیها، سارا، آذربایجانی، کریم، طیبی، سیدکمیل، و جعفری، داود (۱۳۹۹). ارزیابی اثرات اقتصادی عضویت ایران در سازمان همکاری شانگهای: کاربردی از مدل شبیه‌سازی جهانی. *تحقیقات اقتصادی*، ۵۵(۱)، ۲۶۸-۲۳۳.
 ۶. نجاتی، مهدی، بهمنی، مجتبی، جلابی، سید عبدالمجید، و بلاغی اینالو، یاسر (۱۳۹۹). تحلیل اثرات آزادسازی تجاری با رویکرد الگوی تعادل عمومی محاسبه‌پذیر چند منطقه‌ای (مورد مطالعه: ایران و اعضای اتحادیه اقتصادی اوراسیا). *مجله اقتصاد و الگوسازی*، ۱۱(۱)، ۱۵۳-۱۷۹.
 ۷. نجفی کاج آباد، قاسم، گیلگ حکیم آبادی، محمد تقی، زراء نژاد، منصور، و پورفرج، علیرضا (۱۳۹۹). ارزیابی پیشنهاد تغییر مالیات بر درآمد شخصی با توجه به ویژگی‌های خمس: رویکرد تعادل عمومی قابل محاسبه. *فصلنامه علمی نظریه‌های کاربردی اقتصاد*، ۷(۱)، ۶۱-۹۰.
1. Abrego, M. L., Amado, M. A., Gursoy, T., Nicholls, G. P., & Perez-Saiz, H. (2019). *The African continental free trade agreement: Welfare gains estimates from a general equilibrium model*. International Monetary Fund.
 2. Aghion, P., Antràs, P., & Helpman, E. (2007). Negotiating free trade. *Journal of International Economics*, 73(1), 1-30.
 3. Armington, P. S. (1969). A theory of demand for products distinguished by place of production. *Staff Papers*, 16(1), 159-178.
 4. Asgari, M. (2019). Effective factors on Iran's export to Eurasian Economic Union. *Economic Modeling*, 13(47), 77-102 (In Persian).
 5. A'yun, I. Q. (2020). ASEAN-Canada free trade agreement: Potential economic for ASEAN member countries. *Journal Optimum*, 10(1), 1-14.

6. Bergsten, C. F. (1996). Competitive liberalization and global free trade: A vision for the early 21st century (No. wp96-15).
7. Burfisher, M. E. (2021). *Introduction to computable general equilibrium models*. Cambridge University Press.
8. Chauffour, J. P., & Maur, J. C. (Eds.). (2011). *Preferential trade agreement policies for development: A Handbook*. World Bank Publications.
9. Corden, W. M. (1972). Economies of scale and customs union theory. *Journal of Political Economy*, 80(3, Part 1), 465-475.
10. Corong, E. L., Hertel, T. W., McDougall, R., Tsigas, M. E., & Van Der Mensbrugge, D. (2017). The standard GTAP model, version 7. *Journal of Global Economic Analysis*, 2(1), 1-119.
11. Elahi, N., Masomzadeh, E., Kia Hosseini, S. Z., Arabi, S. H. (2021). Investigating the potential impacts of the trade agreement between Iran and the Eurasian Economic Union on the export sector of agriculture and industry; An approach based on the gravity model. *Economic Growth and Development Research*. Accepted Manuscript Available Online From 13 June 2020 (In Persian).
12. Gehrels, F. (1956). Customs union from a single-country viewpoint. *The Review Of Economic Studies*, 24(1), 61-64.
13. Guei, K. M., Mugano, G., & Le Roux, P. (2017). Revenue, welfare and trade effects of European Union Free Trade Agreement On South Africa. *South African Journal of Economic and Management Sciences*, 20(1), 1-11.
14. Hosseini, A., & Agheli, L. (2008). The quantitative effects of ECO trade agreement(ECOTA) implementation on trade development of Iran. *The Economic Research*, 8(3), 121-140 (In Persian).
15. Ianchovichina, E., & McDougall, R. (2001). Theoretical structure of dynamic GTAP, *GTAP Technical Paper* No. 17. Global Trade Analysis Project, Department of Agricultural Economics, Purdue University, West Lafayette.
16. Jaswal, I., & Narayanan, B. (2017). Trade impact of SADC-India FTA on textiles and clothing sectors. *Business Ethics and Leadership*, 1(2), 20-30.
17. Jin, H. J., Koo, W. W., & Sul, B. (2006). The effects of the free trade agreement among China, Japan and South Korea. *Journal of Economic Development*, 31(2), 55.
18. Kemp, M. C., & Wan, H. Y. (1972). The gains from free trade. *International Economic Review*, 13, 509-522.
19. Krishna, P. (1998). Regionalism and multilateralism: A political economy approach. *The Quarterly Journal of Economics*, 113(1), 227-251.
20. Kutlina-Dimitrova, Z., & Lakatos, C. (2014). Assessing the economic impacts of the EU-Singapore FTA with a dynamic general equilibrium model. *International Economics and Economic Policy*, 11(3), 277-291.
21. Lake, J. (2017). Free trade agreements as dynamic farsighted networks. *Economic Inquiry*, 55(1), 31-50.
22. Lake, J., Nken, M., & Yildiz, H. M. (2020). Tariff bindings and the dynamic formation of preferential trade agreements. *Journal of International Economics*, 122, 103279.
23. Levy, P. I. (1997). A political-economic analysis of free-trade agreements. *The American Economic Review*, 506-519.

24. Lipsey, R. G. (1957). Mr. Gehrels on customs unions. *The Review of Economic Studies*, 24(3), 211-214.
25. Lyu, Y., & Xiao, J. (2018). *Assessing the impact of China-Canada FTA with G-Dyn model* (Presented at the 21st Annual Conference on Global Economic Analysis, Cartagena, Colombia). Purdue University, West Lafayette, IN: Global Trade Analysis Project (GTAP).
26. Ma, J., & Lu, Y. (2011). Free trade or protection: A literature review on trade barriers. *Research in World Economy*, 2(1), 69.
27. Mardiha, S., Azarbaiejani, k., Tayebi, S. K., & Jafary, D. (2020). Assessing the economic effects of Iran's membership in Shanghai Cooperation Organization: An application of global simulation model. *Economic Research*, 55(1), 233-268 (In Persian).
28. Miglani, S. (2018). *India-ASEAN free trade agreement and its impact on India's agriculture sector* (Presented at the 21st Annual Conference on Global Economic Analysis, Cartagena, Colombia). Purdue University, West Lafayette, IN: Global Trade Analysis Project (GTAP).
29. Najafi KajAbad, G., Gilak, M., Zarra Nezhad, M., Pourfaraj, A. (2019). Assessment of the proposal to change the personal income tax due to the features of khums: Computable general equilibrium approach. *Quarterly Journal of Applied Theories of Economics*, 7(1), 61-90 (In Persian).
30. Nejati, M., bahmani, M. Jalae Esfandabadi, S. A. M., & Balaghi, Y. (2020). Analyzing the welfare effects of trade liberalization using computable general equilibrium model approach: The case of Iran and Eurasia Economic Union. *Economics and Modeling*, 11(1), 131-151 (In Persian).
31. Plummer, M. G., Cheong, D., & Hamanaka, S. (2011). *Methodology for impact assessment of free trade agreements*. Asian Development Bank.
32. Quintana-Romero, L., Mun, N. K., Andrés-Rosales, R., & Álvarez-García, J. (2020). Trade complementarity and the balance of payments constraint hypothesis: A new free trade agreement between Mexico and South Korea. *Mathematics*, 8(10), 1708.
33. Renjini, V., Kar, A., Jha, G., Kumar, P., Burman, R., & Praveen, K. (2017). Agricultural trade potential between India and ASEAN: An application of gravity model. *Agricultural Economics Research Review*, 30(347-2017-2041), 105-112.
34. Sabri, P., & Rasoulinejad, E. (2021). A study of Iran's multilateral foreign trade strategy: Iran's membership in the Eurasian Economic Union and the Shanghai Cooperation Organization. *Majles & Rahbord*, 28(105), 361-393 (In Persian).
35. Srinivasan, T.N. (1997), *Regionalism and the World Trade Organization: Is non-discrimination passe?*, In Anne O. Krueger (ed.), *The World Trade Organization as an International Institution*. Chicago: University of Chicago Press.
36. Viner, J. (2014). *The customs union issue*. Oxford University Press.
37. Wonnacott, R. J. (1996). Trade and investment in a hub and spoke system versus a free trade area. *World Economy*, 19(3), 237-255.